

Radbraak.

Jolyn Phillips. Kaapstad: Human & Rousseau, 2017. 68 pp. ISBN: 978-0-7981-7616-3.

DOI://dx.doi.org/10.17159/vl.v.55il.4283

Jolyn Phillips debuteer in 2016 met die kortverhaalbundel *Tjieng Tjang Tjerries and other stories*. Hierdie versameling kortverhale word baie positief ontvang. Antjie Krog sê in haar aanbeveling:

An impressive debut that brings across voices never heard before in South African English—not only in rhythm and timbre, but plumbing the unspoken. With such a remarkable ear, Jolyn Phillips is a young writer to watch.

Die lof wat Phillips toeval, is nie net vanweë haar sprankelende styl of humoristiese, lewendige vertelstem nie; sy word ook geprys omdat sy nuwe stories ontgin, of in die woorde van Meg Vandermerwe:

“[T]hese sparkling stories give a voice to a South African community too long ignored by the literary canon.” As ‘n mens kyk na die Afrikaanse letterkunde, is daar steeds opnuut sprake van apokriewe stories wat vertel moet word. Die betreklike onbekendheid met hierdie tipe stories is sowel ‘n politieke, ‘n maatskaplike as ‘n historiese kwessie, en sluit skrywers in van Adam Small tot A. H. M. Scholtz, van Jeanne Goosen tot Ronelda Kamfer.

Phillips teken in *Tjieng Tjang Tjerries and other stories* verhale op uit haar eie omgewing, Gansbaai, waar sy gebore is en waar haar identiteit begin vorm kry. Tans is sy besig met haar doktorsale tesis aan die Universiteit van Wes-Kaapland; sy werk deelyds as ‘n dosent en tree ook op as sangeres. Die liriese kwaliteit van Phillips se Afrikaans is opvallend in haar verhale, en ook ‘n belangrike faktor in haar poësie-debuut *radbraak*, wat in 2017 verskyn. In teenstelling tot die verhale is die gedigte hoofsaaklik in Standaard-afrikaans, maar Kaaps, Engels en Xhosa, en die verbroekeling van tale, spraak en uitdrukkingsvermoë speel eweneens ‘n belangrike rol, soos Phillips saamvat in “part 3” van “tong-trilogie” (39):

die biologie van my woord is ‘n ver-
broekelde fraktuur
hierdie is g’n woordbegrafnis nie
hierdie gedig grawe
my woordeskatkiste op daar waar
hulle spook

Phillips se debuut verskyn in ‘n tyd waarin jong Afrikaanse digters ‘n gebied ontgin wat klem lê op identiteit en outobiografie, gekoppel aan politieke en

maatskaplike ontwikkelinge. Wat beteken dit om Afrikaans en wit te wees in hierdie nuwe eeu? Wat beteken dit om Afrikaans te wees en in Afrikaans te skryf as jy nie 'n wit digter is nie? Wat maak jy met jou woede, jou hartseer, jou vroulikheid of manlikheid, jou persoonlike geskiedenis, met Kaaps, met jou bevoorregting, of juis met jou minder bevoorregte omstandighede of agtergrond?

Die vernuf en die durf om met taal te speel is opvallend, en die eksperimentele inslag noodsaaklik; Phillips maak die worsteling met Afrikaans in al sy fasette tot 'n tema, en die taal is hier grillig en gebreek—soos Phillips stel in “Diglossie” (64):

ek liegbek die hele tyd want ek breek by
die taalwiel die hele tyd sien ek my taal
beenbreuk hoe meer ek in my tong
praat hoe meer word ek onverstaanbaar
'n vraat by 'n bidwiel

Die titel wys die leser op die dringende inhoud van hierdie gedigte: “radbraken” dui in Nederlands op 'n ou vorm van marteling, letterlik die breek van jou bene op 'n rad. Om “geradbraak” te voel is om “uitgeput” te wees, “doodop”. Verbind mens hierdie betekenis met die gedigte, dan tref dit hoe die gedigte stories vertel van emosionele, institusionele, ekonomiese en historiese gebrek. Armoede, verslawing en geweld is temas wat steeds terugkeer.

Tog is die gedigte nie “swaar” nie, wat deels bewerkstellig word deur die uitmuntende taalspel, en deels deur die feit dat daar min eenduidige, anekdotiese en afgeronde “verhaalfigure” gepresenteer

word—ons kry net fragmente. Weliswaar lees ons van 'n ma se probleme om kop bo water te hou en van 'n pa se afwesigheid en sy alkoholisme, maar dit bly liriese gedigte, weliswaar gebroke, maar nogtans sing die digter. Trouens heelwat gedigte sou getoonset kon word, juis deur die sangerige kwaliteit en die herhalings wat soos refreine lees. Voorbeelde hiervan is “skoolstraat” (46), “Bea Benjamin se gebreke ballade” (40), “snelsêer vir Annetjie se opskop” (61), “jy sê jy soek my” (48), “maai maai skoppelmaai” (58) of 'n gedig soos “geelsanger” (15) met die lieflike refrein: “Boeta sy hou jou vas / sy hou houvirhou jou rou”. Dikwels verwoord die liriese stem 'n ingehoue gevoel van heimwee of wanhoop, soos in “die einde van Dêrra” (17):

die tolskip sink sink sink sink
in jou drink drank dronk gesinkte skoot
die dekman gekman
wat sout word doer in die baai

Die liriese aspek is nie net ornamenteel nie, maar word inhoudelik gemotiveer. Hierdie digter sing, ten spyte van die feit dat die ruimte en die omstandighede waarin baie gedigte afspeel, nie juis idillies is nie. Tog is daar implisiet sprake van 'n sekere trots: op die plek, sy mense, sy taal én sy swaarkry. Die eerste strofe van die openingsgedig “terug van die af naweek” (7) is hiervan 'n sprekende voorbeeld:

ek het eiertand uit Grootkop
se skoot getik-tik-tik
tot ek haarlyn kraak
ek het skip daar aangekom
en nou sit ek vas palmietbossies
aan die rotse van die Baviaan

Dié gedig is simptome vir die h le bundel: Phillips vervleg geskiedenis, geografie, die persoonlike, die talige  n die anekdotiese ineen tot ’n teks wat jy weer en weer kan lees, en selfs m ot lees om heeltemal te deurgrond.

Sensualiteit en erotiek is twee ander aspekte wat *radbraak* voortstu. Die erotiek is nooit vanselfsprekend of soet nie, maar steeds oorrumpelend en terselfdertyd gewelddadig en meerduidig, soos in “tongvis” (8), met reëls soos “jy prooi tussen my bene / jou ou visbene / ek hyg nog met die hoek / in my bek” of “perlemoen” (60) waar die stroper en die perlemoen ’n intieme en geheime verbond aangaan:

hy steek my soen los teen die klip
hy gooi my in sy sak
hy noem my sy miljoen

op die strand ontskulp hy my
hy vat my mantel
hy los my buik

Party gedigte soos “Bokky polony” (34), “die soutkind” (44), “Drietjies en Dawetjies se beter-dae-sous” (45) en “vashou” (52) is meer anekdoties en toeganklik van aard as van die ander gedigte, maar steeds bly die gedigte meesleurend. Die fyn ironie sorg vir ’n ambivalente leeshouding wat jou as leser laat wonder hoekom en waarom jy eintlik lag, soos in “pakkry-storie part i: die ingelse lady” (22), waarin ’n “ingelse lady in ons straat” met die spreker en die ander kinders raas: “you bastard children! / get out you bastards! / when I catch you bastards...”. Die kinders hergebruik dié

rassistiese beledigings op tipiese wyse: lekker gelag en nou you bastard ons alles

“gee die bastard potlood” fluister ons in die klas

“oe dit is darem bastard skoene Alicia”

“bye bastard sien jou môre weer”.

Dit is die pa-figuur wat met ’n harde hand ’n einde maak aan dié speletjie. Die pa word onder andere getipeer in “dop system’s merry-go-round” (13), die enigste Engelstalige gedig in *radbraak*. Hierdie openhartige gedig is ’n aanklag teen ’n verwoestende stelsel wat vernedering en selfvernietiging in baie gemeenskappe in Suid-Afrika in stand hou,  n miskien ’n noodkreet aan ’n bestaande vaderfiguur: “my father comes home to midnight the dop system / inflames his veins black”.

Phillips is ’n belangrike en begeesterde nuwe stem in die Afrikaanse poësie, en ’n uitgesproke vroulike stem boonop. In *radbraak* sien ons ’n jong vrou wat, soos die ma, sterker is as die mans wat naby haar staan. Sy oorwin as ’t ware die liefde vir haar pa as sy in “heil die leser” (16) besluit:

in my pa se huis
skryf ek hom weg
wegter van my –
ek wysig sy swets

Sy oorleef ook haar geliefde broer, in “lyksang vir jou skollietaal” (24): “Ma en Pa gebruik jou dood soos button-pille maar / ek trek lang skywe met jou taal nip jou / in die asbakkie ek wil nie met my lewe so be-taal”.

Die Afrikaans poësie het 'n lang tradisie van sterk en belangwekkende digteresse, wat durf speel met klank en betekenis en nuwe ruimtes oopskryf, en wat selfbewus én kwesbaar durf wees in 'n wêreld wat deur ekstreme vorme van manlikheid gedomineer word. Phillips wys met *radbraak* dat sy midde-in hierdie tradisie staan.

Alfred Schaffer
aschaffer@sun.ac.za
Universiteit Stellenbosch
Stellenbosch